

Glossarium van kostuumtermen

A

agraaf	haak met ring, ook decoratieve clip.
albe	wit miskleed met wijde mouwen en brede geborduurde zoom van de katholieke priester.
almutium	hoofd- en schouderbedekking, vooral door kloosterlingen gedragen tijdens koude dagen.
amicus	vierkante linnen doek met banden die de katholieke priester in de mis onder de albe over de schouder draagt en op de borst vastbindt.
anorak	het jak met kap van de Eskimo's.
atour	zeer hoge vrouwenkap met sluier, ca 1440-1490.
aurifriezen	geborduurde voorstellingen van heiligen op de koorkap.

B

balteus	a) een riem die bij militairen schuin over de schouder en borst gaat en waaraan op de heup het zwaard bevestigd is. b) een brede rijk versierde borst- en halsbedekking bij een paard.
bandelier	schouderriem dwars over de borst, oorspronkelijk voor het ophangen van het geweer op de heup.
banierhoed	vleugelvormige vrouwenhoed, ca 1455-1465.
banierwaaier	waaier in de vorm van een vlag.
barbe	lint aan een vrouwenmuts.
baret	eenvoudige hoofdbedekking.
bavolet	stuk stof over de kap gelegd in de 16de eeuw; vrouwelijke hoofdbedekking 16de eeuw.
biretta	stijve vierkante kap van de geestelijkheid en de academici in de renaissance.
bliaud	overkleed meestal met een split aan de hals, gedragen door man en vrouw (ca 1000-1200).
boina	ronde muts met rand.
bongrace	zwart fluwelen of metalen mutsje onder de atour; hoofdbedekking, stof over het voorhoofd vallend 16de en 17de eeuw.
bonnet	muts.
bonnet à la cocarde	muts met een soort hanenkam.
bouffante	a) een lange das, b) een inlegkussen onder de rok.
bourrelet	middeleeuwse hoofdbedekking.
braccae	broek.
bragoenen	opgevulde schouderrollen, vooral 1550-1560.
braguette	een verstevigde lap bij mannenbroek als penisbeschermer, vooral in de 16de eeuw zeer fraai bewerkt.
brat	Ierse mantel.
breacan	Keltisch woord voor tartan.
brokaatsstof	zwaar zijden weefsel in patronen met goud- of zilverdraad.
buidelboek	zak met bijbelteksten.

C

caban	wijd overkleed, dat de functie van een mantel heeft.
calcei	Romeinse schoenen of halve laarzen.
caligae	Romeinse sandalen, niet gedragen door de hogere officieren.
calotje	klein, op het hoofd aansluitend kapje.
cappa	mantelachtig overgewaad zonder mouwen.
cappa magna	lang mantelachtig overgewaad zonder mouwen met

	sleep, gedragen door kardinalen, bisschoppen en prelaten.
caputium	pellerine met capuchon.
cassis	Romeinse helm.
chaperon	kap met schouderkraag.
chirothecae	pontificale handschoenen.
chopines	muilen met zeer dikke zolen.
cingel	gordel.
cingulum	gordel.
clipeus	rond Romeins schild.
coiffe	kapje met zijbanden, meestal onder hoed of muts gedragen.
cornette	vrouwenmuts.
corno	dogenmuts.
cotta	onderkleed voor de vrouw in Italië, 1400-1500.
cotte	onderkleed van linnen of zijde voor man of vrouw, 1000-1400.
cracows	schoenen met overdreven lange punten, 1350-1450. Ook poulaines genoemd.
crepida	halfhoge, teenloze Romeinse laarzen.
cucullione atro	zwarte cucullus.
cucullione albi	witte cucullus.
cucullus	wollen kap aan een mantel, ook wel mantel met kap
D	
dalmatiek	tuniek met wijde mouwen. Omstreeks 300, Romeinse keizersdracht en gedragen door mannen en vrouwen. Vanaf de 5de eeuw uitsluitend kleed voor de diaken in de R.K. kerk gedragen over de albe.
Duitse schakelkettingen	gouden schakelkettingen door Duitse vrouwen gedragen in de 16de eeuw.
E	
efod	Joods priester overkleed met schouderbanden.
enseigne	sieraad, onderscheiding, broche.
escoffion	middeleeuwse hoofdbedekking voor de vrouw.
espadrilles	stoffen schoenen met banden.
F	
falie	driekwart cape, zie huik.
faltrock	hetzelfde als de paltrock, jak over het wambuis gedragen met een schoot met plooiën.
fardegalijs	met baleinen verstevigde onderrok (vertugado), Spanje eind 15de eeuw. Tweede helft 16de eeuw 3 typen a) kegelvormig (Spaans), b) rolvormig (Frans), c) wielvormig (Engels).
fez	stijve viltmuts met afgeknotte bol, oosters.
fezzam	Turkse riem.
fibula	speld in de oudheid.
Flemish gown	overkleed, op de borst gesloten, meestal met driekwart mouwen.
focale	wollen Romeinse halsdoek.
Franse kap	hoofdbedekking met hoefijzervorm, 16de eeuw.
frontelet	versierde stof of juweel op het voorhoofd.
G	
gaban	zie caban.
galansua	Turkse hoofdbedekking.
galea	Romeinse helm met wangstukken, nekbescherming en vizier.
galerilla	a) Romeinse helmachtige hoofdbedekking,

galerus	b) Spaans vrouwenoverkleed tweede helft 16de eeuw. rode kardinaalshoed.
gallyhosen	wijde kniebroeken voor de man, 16de eeuw.
galon	zware band met ingeweven goud- of zilverdraad voor garnering van kleding.
gamurra	vrouwenmantel, aan de hals of op de borst gesloten, 16de eeuw.
ganzebuik	gewatteerde puntig toelopende voorzijde aan het Spaanse wambuis in de tweede helft 16de eeuw.
ganzebuiklijn	zie ganzebuik.
giorna	Italiaans overkleed voor de vrouw met open zijanten, ca 1440-1500.
gladius	Romeins zwaard.
gorgerette	stuk stof dat hals en keel bedekt.
Grieks kruis	kruis met vier gelijke armen.
guimpe	halsinzetje.
H	
habijt	gewaad, inzonderlijk geestelijk gewaad, ordekleed der kloosterlingen.
heaume	middeleeuwse helm.
Heland tartane	zie tartan, Heland = Highland.
hellebaard	laatmiddeleeuws stoot- en slagwapen waarvan de lange houten schacht is voorzien van een metalen punt met bijl in verschillende vorm.
hellebaardier	soldaat die met een hellebaard gewapend is.
heupwrong	rol stof die op de heupen onder de rokken wordt gedragen.
Hollandse hoed	hoed met hoge bol en brede rand, 15de eeuw.
hoornmuts	muts met hoornvormige uitstulpsels.
hoortjeskapsel	haar van de vrouw in hoortjes op het hoofd gedraaid.
hosen/ hosen	kousen.
houppelande	wijdvallend overkleed voor man en vrouw, middeleeuwen,
huik	vrouwencape, vanaf het hoofd vallend daarop meestal een kap of hoed, 1550-1700.
huikkap	doorlopende hoofdbedekking van de vrouwencape.
huive	haarnet.
I	
'imama	Turkse tulband.
J	
jacque	strak om het lichaam sluitend mannenjak.
jacquette	tussen 1440-1490 gebruikt woord voor wambuis.
jerkin	mouwloos overjak.
K	
kaftan	wijde oosterse mantel.
kaproen	kap met schouderkraag.
karmozijn	purperrood ('gloeyende root', van der Noot 1514).
kazuifel	zijden of halfzijden overkleed bij het R.K. misgewaad. over de albe gedragen, twee stijve lappen stof op rug en borst over de schouders verbonden. De kleur wisselt met het kerkelijk jaar.
keurslijf	bij de vrouwenkleding nauwsluitend rijglijfje van stijf linnen, meestal verstevigd met baleinen, stalen of houten ribben.
koemuilen	schoenen met brede neuzen, 1500-1700.
koorkap	priestermantel, ook wel pluviale genoemd.
korset	keurslijf in de 16de eeuw verstevigd met baleinen, die

kousenbanden	soms van hout of ijzer waren. vanaf de 15de eeuw, toen de middeleeuwse hosen in broek en kousen werden verdeeld, verschenen de kousenbanden om de kousen niet te laten afzakken.
kromstaf	van boven omgebogen of gekrulde staf van een bisschop of abt.
kurassen	nauwsluitende leren of metalen wapenuitrustingen.
L	
léine	Ierse tuniek.
liripipe	lange slip of staart aan kledingstuk.
liturgische kleuren	kleuren bepaald door paus Innocentius III in 1198.
lituus	staf waarmee de Romeinse orakelpriester een heilige plek aanwees.
lorica	Romeins leren borstharnas.
love-knots	gekleurde strikjes, Engeland 16de eeuw.
M	
maliën	aan elkaar geklonken ijzeren ringetjes.
maliënhemd	hemd bestaand uit ijzeren ringetjes.
maliënkolder	harnas bestaande uit ijzeren ringetjes, gecombineerd met metalen stukken.
malienkraag	kraag van ijzeren ringetjes.
maliënuitrusting	militaire uitrusting bestaande uit maliën.
manches à la duchesse	grote, witte, geplooidde stroken aan de mouwen, in Frankrijk gedragen door weduwes in de 16de eeuw.
manipel	brede band aan de linkerarm van de katholieke priester.
manto	Spaanse vrouwenmantel, tweede helft 16de eeuw.
mijter	liturgisch hoofddekseel met twee punten, bij kerkelijke plechtigheden gedragen door bisschoppen en sommige andere prelaten.
mi-parti	kleding gedeeld in twee kleuren, ontstaan uit de heraldiek.
mitra	zie mijter.
mitra pretiosa	oorspronkelijk Grieks voor kroon en haarband, zie mijter.
monnikskap	kap aan het habijt van een monnik.
mortar-board	kap van Italiaanse geestelijken.
O	
onderkaftan	kleed meestal van linnen gedragen onder de kaftan.
onderkeurs	meestal linnen onderkleed voor de vrouw.
ondertuniek	onder de tuniek gedragen (linnen) hemd.
onderzieltje	keurslijf.
orgelpijpplooien	plooien in de vorm van een orgel in 15de eeuwse kleding.
overkaftan	kaftan (meestal van dikke wol) gedragen over de kaftan.
P	
palla	Romeinse mantel, bestaande uit een rechthoekige wollen of linnen doek.
paltrock	zie faltrock.
paludamentum	Romeinse mantel, bestaande uit een rechthoekig stuk stof, meestal met een fibula op de rechterschouder vastgemaakt.
panisellus	zie velum.
pantoufles	overschoenen met kurken zool.
parura	borduursels op de albe.
passement	band waarmee kledingstukken worden afgezet of

peascod doublet	versierd.
piche	wambuis, op de buik met stof opgevuld.
pickadillekens	onderdeel Turkse hoofdbedekking van vrouwen. Zie yasmak.
pij	uitgetande randen aan halsopening, mouwinzet of manchet.
pilum	algemene benaming in de middeleeuwen van het opperkleed van mannen en vrouwen. Meer bekend als de kleding van monniken een losse voetlange kiel, bijeengehouden door een koord om het midden met een capuchon.
plaid	Romeinse lans.
Pluderhose	geruite, wollen Schotse stof.
points	Duitse wijde spletenbroek.
pontificale sandalia	banden of veters met metalen punten om kledingstukken te verbinden.
poulaines	pontificale schoenen.
pourpoint	zie crakows
Q	
qamis	kort mannenjak (wambuis) van linnen of wol, 1000-1800.
R	
robe	Turks overkleed voor de vrouw.
ropa	overkleed met lage, meestal vierkante halslijn en driehoekig inzetje ca 1440-1490.
S	
sarafan	overjapon, voorganger van de vlieger, tweede helft 16de eeuw.
sardonyxstenen	Russisch vrouwenkleed met schouderbanden.
scapulier	ondoorzichtige edelstenen (mineraal chalcedoon). over de borst en rug gedragen overkleed, oorspronkelijk aan de zijken met knopen of verbindingsstukken gesloten, later open. Mannelijke en vrouwelijke ordedracht, b.v. bij de benedictijnen en dominicanen.
schaube	Duitse benaming van de tabbaard.
schortelkleed	benaming voor schort, onderdeel van de vrouwenkleding tweede helft 16de eeuw.
scutum	Romeins rechthoekig of ovaal schild, gedragen door de infanterie.
signifer	Romeinse standaarddrager.
simaar	mantelachtig overgewaad met veel plooien en wijde mouwen van Venetiaanse magistraten.
simarra	(zimarra) zie simaar.
sjabrak	dekkleed van een paard.
socci	Romeinse pantoffelachtige schoenen.
soleae	Romeinse sandalen.
sottana	onderkleed.
stola	a) Romeins voetlang kledingstuk over de tunica gedragen door vrouwen, b) sjerp over de schouder gedragen door notabelen in Venetië.
stola d'oro	Venetiaanse brokaten sjerp.
sudarium	zie velum.
Suevenknoop	geknoopte haardracht van de Sueven, Germanen uit Midden-Duitsland, 2de tot 6de eeuw.
suffibulum	sluier van een rechthoekig stuk stof, onder het gezicht met een fibula vastgemaakt. Vooral de hoofdbedekking van Vestaalse maagden.

superplie	wit linnen tot aan de knieën reikend koorhemd met wijde dikwijls in vouwen geplooid mouwen, gedragen door de lagere geestelijkheid.
surcot	middeleeuws overkleed voor mannen en vrouwen.
T	
tabbaard	a) overkleed voor de man, open zijkanten, door ridders over wapenuitrusting gedragen. Vanaf de 15de eeuw door geestelijkheid, academici, oudere mannen, vaak afgezet met bont 1200-ca 1500. b) vrouwenjapon, meestal met vierkante hals, wijde opvallende rok, 1500-1550. c) opvallende mantel voor de man, 1500-1550.
taneet	roodrozebruin.
tartan	Schotse geruite wollen stof.
tiara	mijter.
toga	Romeinse wikkelkleding, in de vorm van een halve cirkel om het lichaam gedrapeerd als mantel.
tonsuur	geschoren hoofdkruin, speciaal priesterkruin.
toog	lang kleed.
tootschoenen	zie cracows.
topaas	doorzichtige edelsteen.
trews	Ierse broek.
trippen	houten, leren of kurken zolen met riempjes om schoenen of laarzen te beschermen.
Tudor-roos	symbool van de Tudors, Engels koningshuis.
tulband	stuk stof op het hoofd gedraaid, soms over een kap.
tuniek	tunica, hemdvormig kledingstuk.
turtur	hoge oosterse hoofdbedekking van vrouwen.
U	
umbo	stof, die over de gordel hangt bij de Romeinse toga en een zak vormt.
V	
vaquero	Spaans vrouwenoverkleed 16de eeuw.
velum	sluier.
Venetians	wijde kniebroeken voor mannen, tweede helft 16de eeuw.
vertugado	zie fardegalijs.
vleugelmuts	witte vrouwenmuts met opgeklapte zijkanten, einde 16de, begin 17de eeuw.
vlieger	zwarte robe-manteau met korte mouwen over tweedelige japon met mouwen. Altijd met fardegalijs en molensteenkraag. Typisch Hollands, 17de eeuw.
vlinderhoed	middeleeuwse vrouwenhoed, in vlindervorm gevouwen.
W	
wambuis	zie pourpoint.
wapenrok	militaire kleding.
Y	
yasmak	Turkse gezichtsbedekking, die ogen en neus vrijlaat.